MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE

Vol. VI

www.cimec.ro

CLAUDIA G. NIȚU

www.cimec.ro

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE

MATERIALE ŞI CERCETĂRI ARHEOLOGICE

VI

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
1959

www.cimec.ro

COMITETUL DE REDACȚIE

ACAD. EM. CONDURACHI, *redactor responsabil*; D. BERCIU, acad. C. DAICOVICIU, VLADIMIR DUMITRESCU, BUCUR MITREA, I. NESTOR — membru corespondent al Academiei R.P.R., C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, D. M. PIPPIDI, DORIN POPESCU, GH. ȘTEFAN — membru corespondent al Academiei R.P.R., RADU VULPE, membri; SUZANA DIMITRIU și ANA MATROSENCO, secretari de redacție.

Toate desenele, planurile etc., ce însoțesc contribuțiile redactate de personalul științific al Institutului de Arheologie, au fost executate în biroul de desen al institutului de către tov. D. PECURARIU, P. P. POLONIC, E. MIRONESCU, J. UDRESCU și MARIANA PĂUNESCU.

Cea mai mare parte a fotografiilor din acest volum au fost executate de personalul laboratorului fotografic al institutului, tov. GH. DUMITRU și N. SCARLAT.

www.cimec.ro

SUMAR

Rapoarte preliminare asupra săpăturilor din 1957

	Pag.
C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR şi N. ZAHARIA, Cercetările de la Mitoc	11
C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR, Săpăturile de la Peştera	25
C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR şi ELENA KOVÁCS, Cercetările paleolitice din regiunea Baia Mare	33
C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR, AL. PĂUNESCU şi N. HARŢUCHI, Cercetări paleolitice în Dobrogea	43
C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR şi I. POP, Cercetările şi săpăturile paleolitice de la Cremenea şi împrejurimi	51
C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR, M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA, N. CONSTANTINESCU, DAN G. TEODORU, EMILIA ZAHARIA, ADRIAN FLORESCU, MARILENA FLORESCU şi GH. DIACONU, Şantierul arheologic Bicaz	57
D. BERCIU, Săpăturile de la Verbiţa	85
D. BERCIU, SEBASTIAN MORINTZ şi P. ROMAN, Săpăturile de la Cernavoda	95
CORNELIU N. MATEESCU, Săpături arheologice la Vădastra	107
ADRIAN C. FLORESCU, Săpăturile de la Andrieşeni	117
EUGEN COMŞA, Săpături arheologice la Boian-Grădiştea Ulmilor	127
D. BERCIU, Săpăturile de la Tangîru şi Petru Rareş	137
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA şi ADRIAN C. FLORESCU, Săpăturile arheologice de la Truşeşti	147
HORTENSIA DUMITRESCU şi VLADIMIR DUMITRESCU, Săpăturile de la Traian-Dealul Fîntînilor	157
OLGA NECRASOV şi SERGIU HAIMOVICI, Resturile de faună exhumate în cursul săpăturilor din campania 1957 la şantierul Traian	179
SZÉKELY ZOLTÁN, Cercetări arheologice efectuate în Regiunea Autonomă Maghiară	187
M. DINU, Şantierul arheologic de la Valea Lupului	203
M. DINU, Sondajul arheologic de la Dolheştii Mari	213
ADRIAN FLORESCU şi MARILENA FLORESCU, Sondajul de la Gîrceni	221
SEBASTIAN MORINTZ, Săpăturile de la Birseşti	231
ALEXANDRU VULPE, Săpăturile de la Costeşti-Ferigele	237
CONSTANTIN PREDA, Săpăturile de la Alexandria	251
EM. CONDURACHI şi colaboratori, Şantierul Histria	265
RADU VULPE, Şantierul arheologic Popeşti	307
EXSPECTATUS BUJOR, Şantierul arheologic Murighiol	325
C. DAICOVICIU, N. GOSTAR şi H. DAICOVICIU, Şantierul arheologic Grădiştea Muncelului Costeşti	331
ANTON NIŢU, IOANA ZAMOŞTEANU şi MIHAI ZAMOŞTEANU, Sondajele de la Piatra Neamţ	359
ANTON NIŢU şi MIHAI ZAMOŞTEANU, Sondajul în cetăţuia getică de la Tiseşti	375
D. PROTASE şi I. ŢIGĂRA, Şantierul arheologic Soporul de Cîmpie	383

www.cimec.ro

D. PROTASE, Şantierul arheologic Alba-Iulia ..... 397 - 406
M. MACREA, Şantierul arheologic Caşolţ-Boiţa ..... 407 - 444
D. PROTASE şi N. VLASSA, Săpăturile de la Lechinţa de Mureş şi Cipău .... 445 - 452
IOAN T. DRAGOMIR, Săpăturile arheologice de la Cavadineşti ..... 453 - 472
IULIAN ANTONESCU, Săpăturile de la Gabăra-Porceşti ..... 473 - 486
SEBASTIAN MORINTZ şi GH. BICHIR, Săpăturile de la Pădureni ..... 487 - 496
IOAN T. DRAGOMIR, Săpăturile arheologice de la Largu ..... 497 - 508
ION NESTOR şi EUGENIA ZAHARIA, Săpăturile de la Sărata-Monteoru 509 - 514
M. MACREA, Şantierul arheologic Someşeni-Cluj ..... 515 - 522
SZÉKELY ZOLTÁN, Săpăturile arheologice de la Porumbenii Mici ..... 523 - 530
ANTON NIŢU, EMILIA ZAHARIA şi DAN G. TEODORU, Sondajul de la Spinoasa-Erbiceni .... 531 - 540
I. BARNEA şi VIRG. BILCIURESCU, Şantierul arheologic Basarabi ..... 541 - 566
M. CHIŞVASI-COMŞA, Săpăturile de la Bucov ..... 567 - 578
BUCUR MITREA, Săpăturile de la Satu Nou ..... 579 - 592
ION NESTOR şi EUGENIA ZAHARIA, Săpăturile de la Dridu ..... 593 - 604
Á. DANKANITS şi I. FERENCZI, Săpăturile arheologice de la Ciumbrud ..... 605 - 616
GR. FLORESCU şi R. FLORESCU, Săpăturile arheologice de la Capidava ..... 617 - 628
GH. ŞTEFAN, I. BARNEA, M. CHIŞVASI-COMŞA şi B. MITREA, Săpăturile de la Garvăn ..... 629 - 652
PETRE DIACONU, Săpăturile de la Păcuiul lui Soare ..... 653 - 666
A. D. ALEXANDRESCU şi N. CONSTANTINESCU, Săpăturile de salvare de pe Dealul Şprenghi ..... 667 - 678
TRIFU MARTINOVICI şi ŞTEFAN OLTEANU, Şantierul Suceava ..... 679 - 698
PETRE DIACONU, Săpăturile de la Mănăstirea Neamţu ..... 699 - 702
DORIN POPESCU şi DINU V. ROSETTI, Săpăturile arheologice de la Retevoeşti 703 - 718
N. CONSTANTINESCU, Sondajele de la Runcu-Grădinari ..... 719 - 726
DORIN POPESCU, N. CONSTANTINESCU, GH. DIACONU şi SEBASTIAN MORINTZ, Şantierul arheologic Tîrgşor ..... 727 - 746
VIRGIL VĂTĂŞIANU, N. CONSTANTINESCU şi MIRCEA RUSU, Cercetările arheologice de la mănăstirea Brîncoveni ..... 747 - 756
I. IONAŞCU, VL. ZIRRA, SEBASTIAN MORINTZ, GH. CANTACUZINO şi DINU V. ROSETTI, Şantierul arheologic Bucureşti ..... 757 - 790

Studii şi cercetări

DINU V. ROSETTI, Movilele funerare de la Gurbăneşti ..... 791 - 816
GH. I. BICHIR, Cercetări arheologice pe terasa dreaptă a rîului Colentina ..... 817 - 824
CONSTANTIN PREDA, Săpăturile arheologice de la Sîncrăieni ..... 825 - 870
I. I. RUSSU, Inscripţii din Dacia ..... 871 - 896
E. ZAHARIA, Morminte sarmatice descoperite la Cioinagi în 1949 ..... 897 - 902
I. BARNEA, Descoperiri arheologice din epoca feudală la Mangalia ..... 903 - 912
GH. DIACONU, Contribuţii la cunoaşterea culturii medievale de la Suceava în veacurile XV—XVI ..... 913 - 924
GH. DIACONU, Consideraţii asupra ceramicii descoperite la Cetatea Şcheia-Suceava ..... 925 - 934
Lista principalelor localităţi menţionate în acest volum ..... 935 - 936
Abreviaţiuni folosite mai des în acest volum ..... 937 -

www.cimec.ro

SĂPĂTURILE DE LA BUCOV

În anul 1957, săpăturile din aşezarea de la Bucov, au fost continuate la nord est de porţiunea săpată în anul 1956*.

În capătul de sud al şanţului H s-a dat peste resturile unei construcţii de suprafaţă, distrusă de un puternic incendiu. Forma acestei construcţii este aproape pătrată (dimensiunile 4,50 × 4 m). Pereţii erau făcuţi din bîrne de lemn cioplite şi lipite cu lut. Urmele acestor bîrne au rămas adesea imprimate pe lipitura arsă. Uneori pe fragmentele de lipitură s-au păstrat şi amprente de degete de femeie şi de copil de 3—4 ani.

În interiorul încăperii, pe podea, au fost găsite mai multe vase strivite pe loc, în timpul incendiului, cînd acoperişul şi pereţii s-au prăbuşit peste ele.

Aceste vase sînt de diferite categorii. Ceramica cenuşie este reprezentată printr-o oală mare cu corpul sferoidal, cu gîtul cilindric şi buza îngroşată în formă de colac, formînd în secţiune aproape un cerc. Pe fundul vasului se află un semn în relief în formă de cruce cu capetele braţelor ramificate în trei, înscrisă într-un cerc. Semnul în formă de cerc cu capetele braţelor ramificate în trei se întîlneşte la Pliska pe materiale de construcţie [1].

Alături de oala mare cenuşie zăceau două oale roşii, arse oxidant. Una din ele e lucrată pe o roată mai înceată şi ornamentată cu linii orizontale şi în val, iar cealaltă este lucrată pe o roată mai perfecţionată, avînd gîtul bine profilat, iar buza puţin răsfrîntă în exterior, triunghiulară în secţiune. Vasul este ornamentat pe corp cu mai multe benzi de linii subţiri, formînd valuri foarte largi, ce se unesc între ele din loc în loc. Buza de asemenea este ornamentată, atît pe partea interioară, cît şi pe partea superioară, cu linii orizontale trasate cu un pieptene cu dinţii mărunţi. Ca forme de vase deosebite amintim două fragmente ce provin dintr-un ulcior cu două torţi aproape inelare şi un fragment probabil tot de ulcior ornamentat cu linii orizontale şi smălţuit cu verde.

Înspre colţul de sud-est s-au găsit două vîrfuri de săgeată cu lama în formă de frunză, descriind în secţiune un romb prelung (fig. 1/4—5), iar lîngă vasele strivite a fost găsit un amnar (fig. 1/6).

Aproximativ în mijlocul încăperii se afla o mare cantitate de zgură şi bucăţi de lupe de fier, cenuşă şi bucăţi de cărbune. Printre zgura şi bucăţile de fier s-au găsit fragmentele unui fluier de foale de fierar.

În afara încăperii, lîngă latura de nord a acesteia, cam pe la mijloc, se afla o vatră, care după forma şi gradul de ardere se vedea că fusese folosită în scopuri

* La săpăturile de la Bucov (r. şi reg. Ploieşti), efectuate între 16 septembrie şi 11 noiembrie 1956, au participat Maria Chişvasi-Comşa şi Eugen Comşa.

[1] Kr. Miiatev *Крумовять дворецъ и други новооткрити постройки в Плиска*, în *Izvestiia-Institut*, XIV, 1940—1942, p. 80, fig. 146/50.

www.cimec.ro

meșteșugărești și nu gospodărești. Vatra are forma unui triunghi cu laturile egale și cu colțurile mult rotunjite. Fiind secționată, s-a constatat că ea fusese refăcută de șase ori. Astfel fluierul de foale de fierar, zgura și bucățile de lupe de fier, cît și vatra descrisă mai sus, ne dovedesc că avem aci un atelier pentru prelu-

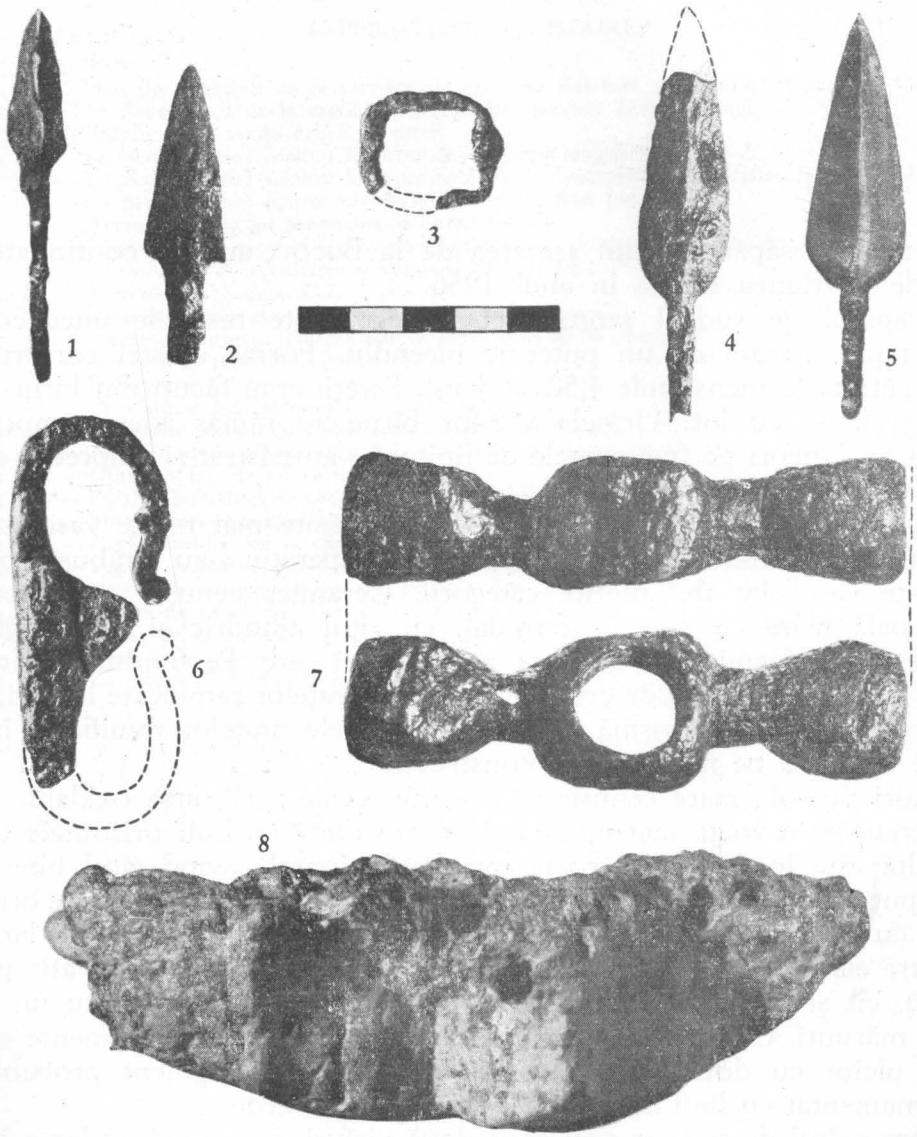

Fig. 1. — Bucov. Diferite obiecte de fier: 1—2, vîrfuri de săgeți din sec. IX; 3, cataramă de fier din sec. IX; 4—6, vîrfuri de săgeți și amnar din sec. X, descoperite în atelierul de fierărie; 7, ciocan de fierar; 8, lupă de fier.

crarea fierului. Refacerea repetată a vetrei, pe care lucraseră meșterii fierari, ne dovedește existența îndelungată a atelierului. Între diferitele unelte, descoperite în imediata apropiere a atelierului de fierărie, menționăm, mai ales, un ciocan de fierar, avînd ambele capete lucrătoare, care după formă și mărime servea pentru făurirea unor lucruri fine (fig. 1/7). Avînd în vedere cele două vîrfuri de săgeți, descoperite în interiorul atelierului de fierărie, care sînt de același tip și găsite una lîngă alta nu prea departe de zgura și lupele de fier, am putea presupune,

www.cimec.ro

eventual, că atelierul aparţinea unui făurar de arme. Întrucît în perioada feudală timpurie meşterii fierari se ocupau, de obicei, atît cu reducerea minereului, cît şi cu prelucrarea fierului, atunci trebuie să presupunem că undeva în apropierea atelierului a existat şi un cuptor pentru reducerea minereului de fier. Faptul

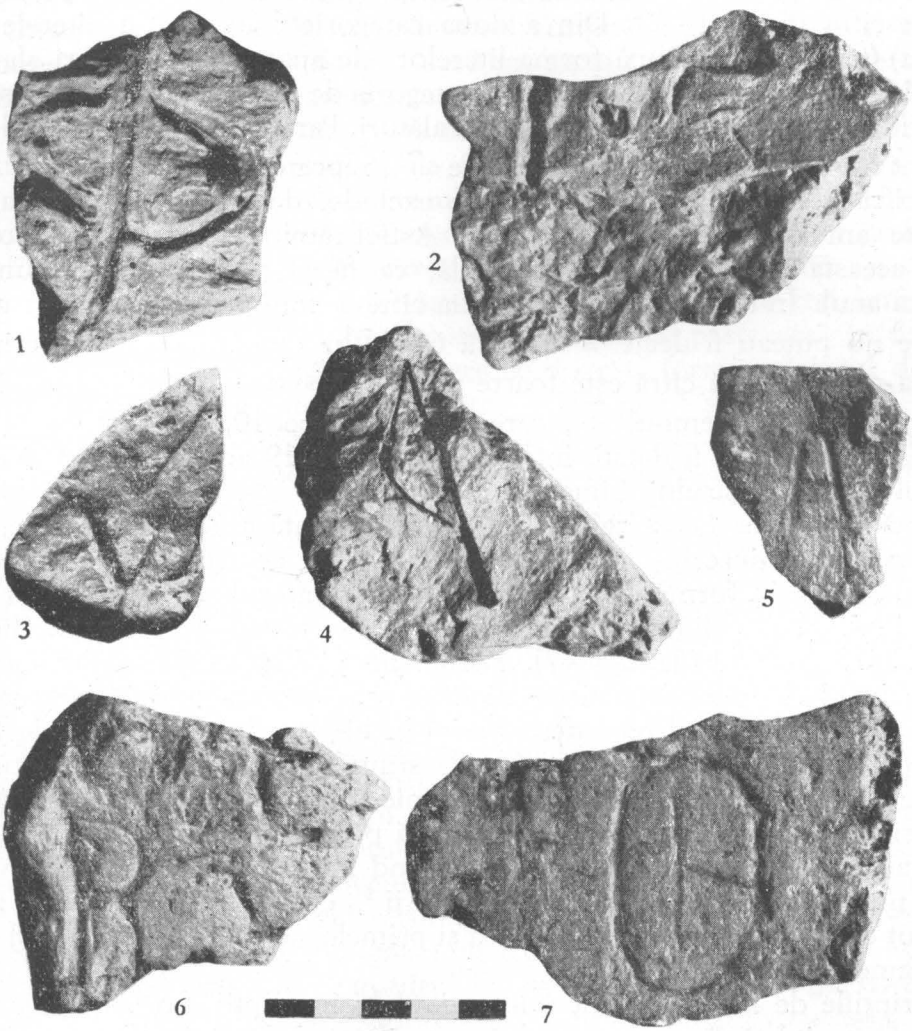

Fig. 2. — Bucov. Litere paleoslave de la începutul sec. X, zgîriate pe peretele de sud al atelierului de fierărie.

pare a fi confirmat de cantitatea mare de zgură şi de bucăţile de lupe de fier descoperite în preajma atelierului (fig. 1/8). Cu toate că suprafaţa unde s-a descoperit multă zgură a fost bine cercetată, nu am găsit cuptorul unde se făcea reducerea minereului de fier. Credem că acest cuptor se afla la cîţiva metri de atelierul de fierărie, pe locul unde locuitorul Nia Tudor, săpînd o groapă pentru nevoile gospodăriei, a dat peste o arsură puternică « ca un fel de vatră ». Existenţa unui cuptor pentru reducerea minereului de fier aici pare cu atît mai verosimilă cu cît tocmai în jurul acestui loc se concentrează zgura de fier.

Pe lipitura peretelui de sud al atelierului de fierărie fuseseră zgîriate inscripţii cu litere chirilice. Din cauza materialului puţin rezistent pe care au fost zgîriate aceste inscripţii nu s-au putut păstra în întregime, ci numai sub formă de litere

www.cimec.ro

izolate. O parte din litere au fost incizate pe lipitura încă umedă între care distingem unele scrise cu un instrument cu vîrful mai gros, iar altele cu un instrument cu vîrful mai ascuțit. Acestea din urmă pot face parte din aceeași inscripție cu primele dar pot aparține și unei alte inscripții. Din prima categorie ni s-au păstrat literele ф și l· urmate de alte cîteva litere fragmentare, pe care nu le putem descifra (fig. 2/1—2). Din a doua categorie s-au păstrat literele ѧ (= a) și ꙋ (= u) (fig. 2/3—4). După forma literelor, ele aparțin unei scrieri slave întrebuințate înainte de secolul XI. În prima categorie de litere avem probabil și o cifră, formată dintr-o linie verticală cu un punct alături. Partea din stînga, capătul de sus și de jos sînt rupte. Această cifră putea să fie ·і· , reprezentînd pe 10, sau ·т· , reprezentînd cifra 300. Ultima posibilitate se exclude, deoarece data care ar rezulta astfel este anterioară alfabetului cirilic. Astfel rămîne doar singura posibilitate ca cifra aceasta să fie 10. Fără îndoială, ea făcea parte dintr-un număr, care reprezenta anul. În acest caz, ea era a treia cifră a anului. Este evident, că cifrele anterioare nu puteau fi decît ·s· оу adică 6400. În concluzie, data inscripției din care făcea parte această cifră este foarte probabil ·s· оу ·і· adică 6410 = 902, sau, dacă eventual, după semnul ·і· , care reprezintă pe 10, mai urma încă o cifră, atunci inscripția poate fi datată între anii 6410—6419 adică între anii 902—911, în timpul domniei țarului Simeon.

O altă inscripție a fost zgîriată pe lipitura uscată a aceluiași perete, pe care au fost incizate și inscripțiile pe pasta crudă. Din această inscripție s-a păstrat litera B, un semn în formă de A latin și un alt semn avînd forma unui O secționat longitudinal de o linie verticală și de o alta oblică, care pornește din centru spre margine ca o spiță (fig. 2/5—7). Forma literei B (= V) are analogii foarte apropiate în inscripțiile slave timpurii din secolul X. Semnul A se mai găsește încă în inscripția din anul 893, descoperită în biserica lui Simeon de la Preslav [1], în cuvîntul сѧтаго, adică свѧтого (= al sfîntului), avînd semnificația literei ѧ = я. Semnul oval, secționat de o linie verticală și de o spiță oblică, nu reprezintă o literă, ci un semn care, după părerea noastră, este semnul meșterului fierar, căruia îi aparținea atelierul. Avînd în vedere forma literei A (= я), întîlnită numai în inscripțiile slave timpurii [2], credem că și această inscripție datează tot de la începutul secolului X ca și primele, adică tot din timpul domniei țarului Simeon (893—927).

Inscripțiile de la Bucov sînt cele mai vechi inscripții slave, descoperite pînă acum pe teritoriul țării noastre, și fac parte dintre cele mai vechi inscripții slave din Peninsula Balcanică. Dar importanța lor nu constă numai în faptul că sînt dintre cele mai vechi, ci mai ales în faptul că este singurul caz întîlnit pînă acum, cînd o inscripție se află scrisă nu pe un edificiu public (biserică etc.), sau pe obiecte (vase, amfore, fusaiole etc.), ci pe peretele atelierului unui meșteșugar fierar.

Spre nord de atelierul de fierărie, în șanțul I, a fost descoperită o groapă de bucate din secolul XVIII—XIX. În șanțul J a fost cercetată o altă groapă avînd forma unui dreptunghi neregulat, cu colțurile rotunjite. Fundul gropii este vălurit și mult adîncit la capătul de est. În pămîntul de umplutură al gropii au fost descoperite cîteva fragmente ceramice și gura unui vas de sticlă, pe baza cărora groapa poate fi datată în secolul XVI și mai ales în secolul XVII [3].

[1] Kr. Miiatev, *Симеоновата църква в Преслав и нейният епиграфичен материал*, «Български преглед», *описание за славянската филология*, I, 1, 1929, p. 115, fig. 3.

[2] *Ibidem*, p. 116.

[3] Datarea acestor fragmente ceramice a fost făcută de către Gh. Diaconu.

www.cimec.ro

În șanțurile I și J nu au fost descoperite complexe din epoca feudală timpurie, ci numai oase de animale și fragmente ceramice, care devin din ce în ce mai rare cu cît înaintăm mai spre nord. Ca obiecte deosebite amintim un amnar descoperit în șanțul J, caroul 15.

În carourile 4—6 ale șanțului K, către nord-vest de atelierul de fierărie, la adîncimea de —0,50—0,80 m, pămîntul conține multă cenușă și bucăți mici de cărbune. În carourile 4—5, la —0,60 m, zăceau mai multe pietre de rîu fără o ordine anumită. Printre cărbuni, cenușă și pietrele mari de rîu au fost găsite fragmente ceramice lucrate din pastă amestecată cu nisip și ornamentate cu linii orizontale și în val. În caroul 5, la 0,60 m adîncime de la nivelul actual, au fost găsite *in situ* fragmente dintr-un ulcior cu două torți, cu corpul oval și gîtul în formă de pîlnie. Vasul este lucrat dintr-o pastă fină gălbuie. Suprafața acestui ulcior fusese inițial lustruită în întregime, dar pojghița lustruită s-a desprins în cea mai mare parte. Pe partea exterioară a gîtului sînt adîncite trei linii orizontale distanțate între ele. Pe umăr are un semn incizat pe pasta arsă în formă de K răsturnat cu brațele în jos (fig. 3). În ceea ce privește forma, ulciorul de la Bucov are analogii atît pe teritoriul țării noastre — la Celei [1] și Blandiana [2] — cît și în Bulgaria — la Pliska [3], Madara, Preslav și Kalugerița (reg. Varna) [4]. Semnul incizat pe ulciorul de la Bucov se întîlnește pe diferite materiale de construcție de la Pliska [5] și foarte probabil, reprezintă o rună protobulgară sau are la origine o rună protobulgară. Ulciorul poate fi datat în secolul IX.

În caroul 7 al șanțului K a fost descoperită o groapă de forma unui patrulater cu laturile inegale și cu colțurile rotunjite, lungă de 1,18 m, lată de 0,87 m și adîncă de 0,45 m de la nivelul vechi. Pereții ei sînt aproape verticali, iar fundul drept. Umplutura gropii, în partea superioară, este formată dintr-un pămînt argilos amestecat cu cărbune și bucățele de lipitură arsă, sub care se observă o arsură puternică de culoare roșie-portocalie. În arsură s-au găsit bucăți de lipitură arsă (uneori pînă la vitrifiere), fragmente ceramice, bucăți mici de cărbune, oase de animale și melci. Pe pereții de sud și de vest ai gropii s-au păstrat resturi de scînduri carbonizate, care căptușeau peretele gropii. Pe fundul ei, de asemenea, s-a găsit cărbune și cenușă provenind probabil tot din scînduri arse, ce fuseseră așezate pe fundul gropii. Astfel rezultă că groapa a avut fundul și pereții căptușiți cu scînduri. În jurul acestei gropi au fost descoperite bucăți de lipitură arsă, fragmente de vase, precum și un vîrf de săgeată cu lama triunghiulară (fig. 1/2), care are analogii apropiate în Moravia în cimitirul de la Vyso˘any, datat în a doua jumătate a secolului IX și în prima jumătate a secolului X [6].

În suprafața M, la sud de șanțul K, la adîncimea de 0,60 m de la nivelul actual al solului, a apărut o grămadă de pietre mari de rîu, care acopereau o groapă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, lungă de 1,95 m, lată de 0,70 m și adîncă de 0,35 m de la nivelul vechi. Pe fundul gropii, aproximativ pe la mijloc, se afla o vatră ovală (0,40 × 0,25 m). Lîngă vatră în capătul de est al gropii era o adîncitură rotundă cu diametrul de 0,25 m și adîncă de 0,20 m, plină cu cenușă și cărbuni, făcută special, se pare, pentru a trage în ea, cenușa de pe vatră. În partea de est fundul gropii este drept, dar acoperit cu cenușă. Jumătatea de

[1] D. Tudor, *Vase « protobulgare » descoperite în Oltenia*, în *SCIV*, I, 2, 1950, p. 139—151.

[2] Informație verbală primită de la K. Horedt.

[3] S. R. Stancev, *Новый памятник ранней болгарской культуры. (К вопросу о праболгарах)*, în *SA*, XXVII, 1957, p. 126, fig. 13/5.

[4] Kr. Miiatev, *La céramique slave en Bulgarie et son importance pour l'archéologie slave des Balkans*, Sofia, 1948, rezumat francez, p. 78.

[5] Idem, *Крумовять дворец . . .*, în *Izvestiia-Institut*, XIV, 1940—1942, p. 80, fig. 146/23.

[6] J. Král, *Slovánský mohylník ve Vysočanech na Dyji*, în *AR*, VII, 3, 1955, rezumat francez, p. 427—428 și p. 356, fig. 183.

www.cimec.ro

vest a gropii fusese umplută cu pietre mari de rîu, printre care s-au găsit fragmente de vase, cenușă, bucățele de cărbune și fragmente dintr-o gardină de lut, care se pare că fusese așezată pe marginea capătului de vest al gropii. În jumătatea de est pietrele sînt rare. Această parte fusese umplută mai ales cu cenușă și bucăți de cărbune, printre care s-au găsit oale sparte și două mărgele mici, albe. Peste umplutura gropii, la nivelul solului vechi, totul era acoperit cu un rînd de pietre mari de rîu, potrivite special una lîngă alta. Peste acest rînd au fost puse alte pietre grămădite, mai ales către capătul de vest. Este evident că avem de-a face cu o groapă deosebită, unde, după părerea noastră, se practicau anumite ceremonii și ritualuri păgîne. Unul din obiceiurile practicate era aducerea de ofrande și jertfe. Cu acest prilej avea loc spargerea rituală a vaselor, cum dovedesc fragmentele ceramice care fac parte din vase întregibile, descoperite, atît în umplutura gropii, cît și în jurul ei. Probabil tot în legătură cu groapa rituală trebuie să punem și cărbunii, vasele și ulciorul din șanțul K, din imediata apropiere. Pe baza a două vîrfuri de săgeată, unul cu lama triunghiulară și altul cu lama în formă de frunză, groapa rituală și materialele din preajma ei pot fi datate în secolul IX.

În șanțul N, trasat în parte paralel cu șanțul K, a fost descoperit un cuptor de pîine, adîncit în pămîntul viu, cu vatra ovală, lungă de 1,60 m și lată de 1,25 m. Bolta cuptorului s-a păstrat în întregime și are 0,60 m înălțime maximă. Intrarea cuptorului este ca un fel de canal, avînd lungimea de 0,25 m și înălțimea de 0,30 m. Vatra și bolta au fost date cu lipitură, care pe alocuri fusese refăcută. La intrare, de o parte și de alta a gurii cuptorului este făcut un colac de lut, ca un fel de gardină. Colacul se termină imediat în dosul gurii cuptorului. Groapa de acces din fața cuptorului a fost cercetată parțial, urmînd ca ea să fie dezvelită în întregime în cursul cercetărilor viitoare.

La nord de șanțul K nu a fost descoperit nici un complex din epoca feudală timpurie. Săpăturile au fost continuate apoi spre sud, în grădina lui Florea Pîrvu.

În carourile 8—10 ale șanțului U și în caseta U 1, din dreptul acestor carouri în partea de vest, a ieșit la iveală multă zgură și fier. Acest lucru ne arată că în apropiere trebuie să fi existat un al doilea atelier pentru reducerea minereului și prelucrarea fierului. Întrucît acest atelier nu a fost descoperit în săpăturile făcute la vest, nord și sud de porțiunea unde s-a găsit masiv zgură, credem că el se află înspre est, în porțiunea încă necercetată.

În caseta V 1 înspre colțul de sud-vest a fost descoperită o groapă de stîlp cu diametrul de 0,20 m și adîncă de 0,28 m de la nivelul vechi. În jurul gropii s-au găsit mai multe fragmente de lipitură arsă și cîteva vase *in situ*, între care merită să fie amintit un ulcior, de culoare cenușie, cu două torți, avînd suprafața lustruită cu benzi sau linii verticale. Lîngă ulcior se aflau mai multe fragmente de oale roșii ornamentate cu linii orizontale și în val. Deși alte gropi de stîlpi nu au putut fi descoperite, terenul din jur fiind plantat cu pomi, credem totuși că această groapă de stîlp putea aparține unei construcții de suprafață. Construcția putea avea patru stîlpi de colț și eventual alții intermediari, pe care se sprijinea acoperișul. Faptul că aici, în comparație cu alte complexe de suprafață, s-au găsit puține fragmente de lipitură arsă, ne face să presupunem că pereții nu erau lipiți cu lut, ci foarte probabil erau făcuți din lemn, și au ars în timpul incendiului, nelăsînd urme.

În carourile 10—11 ale șanțului X a apărut o groapă, care a putut fi sezisată la adîncimea de —0,60 m. Forma ei este cilindrică. Diametrul este de 1,50 m, iar adîncimea de 0,40 m de la nivelul vechi și 1 m de la nivelul actual. În umplu-

www.cimec.ro

tura gropii s-au găsit fragmente de lipitură arsă, cîteva fragmente ceramice, oase de animale și bucăți de cărbune. În afară de acestea, în groapă s-au mai găsit și peste 100 de mărgele mici albe, cilindrice sau în formă de sferă turtită, care își găsesc analogii în Moravia la Stare Mesto, unde sînt datate în secolul IX și în prima jumătate a secolului X [1].

În șanțul Y au fost descoperite resturile unei construcții de suprafață de formă aproape pătrată, identică cu cea cercetată în cursul săpăturilor din anul 1956 în șanțul E și cu atelierul de fierărie din șanțul H. După fragmentele de lipitură arsă s-a distins foarte clar latura de răsărit împreună cu colțurile de nord-est și sud-est, precum și aproximativ jumătate din laturile de nord și de sud. În partea de vest a construcției, resturile de lipitură sînt mult mai rare.

În interior, pe podea, s-au găsit fragmente dintr-o oală mare cenușie, cu corpul sferoidal, fragmente de oale roșii ornamentate cu linii orizontale și în val, un fragment de căldare, deosebită ca tip de cele cunoscute pînă acum în Dobrogea și pe valea Dunării și în sfîrșit fragmente dintr-un ulcior și strachini smălțuite cu verde. În afară de vase s-au găsit un vîrf de săgeată cu lama în forma unui romb prelung, diferite alte unelte de fier și os, arșice perforate sau cu zgîrieturi pe ele. În jumătatea de vest a construcției, chiar acolo unde fragmentele de lipitură sînt foarte rare, a fost găsită o groapă de formă ovală neregulată, cu fundul albiat și pereții oblici, lungă de 1,93 m, lată de 1m și adîncă de 0,45 m de la nivelul podelei construcției de suprafață. Din umplutura gropii s-au scos bucăți de lipitură arsă, cîteva fragmente ceramice, oase de animale, melci, un pumnal de fier cu capătul mînerului terminat prin două volute, un vîrf de săgeată cu lama în forma unui oval turtit, mai multe arșice cu puncte sau zgîrieturi pe ele și alte obiecte. Groapa aparține fără îndoială construcției de suprafață, dar încă nu cunoaștem destinația ei.

Între fragmentele de lipitură s-au găsit unele cu amprente de degete. Altele au adîncite cu degetul motive, care se pare că serveau la împodobirea pereților. Pe altele s-au găsit incizate linii ce formau probabil litere, dar pe care din cauza stării prea fragmentare nu le putem descifra. În interiorul construcției nu a fost găsită vatră sau un loc unde s-ar fi făcut focul.

În preajma construcției spre sud, în carourile 13—16 ale șanțului X și în caseta X 2, aflată în dreptul acestor carouri pe latura de vest a șanțului, s-au găsit mai multe vase *in situ*, cîteva pietre mari de rîu și oase de animale. Ca obiecte deosebite amintim o cataramă de fier avînd forma aproape pătrată, descoperită în caseta X 2 (fig. 1/3). Catarama are analogii apropiate la Novi Pazar în Bulgaria, unde acest tip e datat în secolul VIII [2] și în cimitirele de la Szirék, Csuny, Régöly și altele din Ungaria [3], unde astfel de catarame se asociază cu obiecte din faza tîrzie a culturii Keszthely și sînt datate în secolele VIII—IX. Catarama de la Bucov poate fi datată mai degrabă în secolul IX.

În afara complexelor amintite mai sus, în cursul săpăturilor au mai fost scoase o serie de obiecte, între care merită a fi amintite un vîrf de săgeată cu trei muchii de tip avar din secolul IX (fig. 1/1), o mărgea de sticlă albastră de formă cilindrică, un fragment dintr-o brățară de sticlă albastră deschisă, triun-

[1] Vilém Hrubý, *Staré Město velkomoravské pohřebiště na valách*, Praga, 1955, p. 249 și pl. 85/31 și 33; și mărgele mici albe de la pl. 64/13, pl. 75/4, pl. 82/7, pl. 83/1 și altele.

[2] S. R. Stancev, *op. cit.*, p. 115, fig. 5/7—8.

[3] J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, 1905, vol. III, pl. 68 (mormîntul 38, obiectul nr. 4); pl. 90/17, 19; pl. 129 (mormîntul 75, obiectul nr. 6); pl. 183/6—7 și altele.

www.cimec.ro

ghiulară în secțiune, inele de tîmplă de bronz, avînd forma simplă circulară, precum și alte obiecte de os, fier și bronz, care îmbogățesc mult cunoștințele noastre despre cultura materială din Muntenia în secolele IX—X. În privința ceramicii s-a observat o înmulțire a fragmentelor de vase cenușii, care reprezintă pînă la 10—15% față de cele roșii. Apar o serie de forme noi, între care amintim oalele cenușii de tip Saltovo cu corpul sferoidal și cu toartă inelară pe mijlocul corpului, un fragment de gît de ulcior, lucrat din pastă amestecată cu mult nisip la fel cu pasta oalelor de culoare roșie și altele.

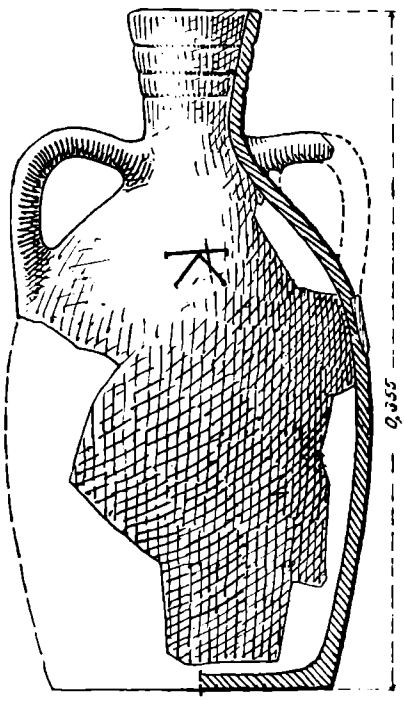

Fig. 3. — Bucov. Ulcior din sec. IX, avînd incizat pe umăr un semn în formă de rună protobulgară.

În concluzie, prin săpăturile din anul 1957, s-a constatat că la Bucov există o așezare neîntărită, situată pe un promontoriu înconjurat în vechime de trei părți cu apă. Așezarea este relativ restrînsă, concentrîndu-se mai ales pe capătul de sud al promontoriului.

Prin descoperirea unor noi construcții de suprafață, s-a confirmat ipoteza noastră de lucru, că bordeiele erau locuințe permanente, pe cînd construcțiile de suprafață erau folosite ca dependințe sau ateliere. Această părere o sprijinim pe faptul că în nici una dintre aceste construcții nu s-a găsit vatră sau cuptor unde să se fi făcut focul pentru gospodărie.

Una din ocupațiile locuitorilor așezării era reducerea minereului de fier și prelucrarea fierului. Numeroasele oase de animale dovedesc creșterea animalelor. Nu avem nici o dovadă pînă în prezent că locuitorii așezării s-ar fi ocupat cu agricultura deoarece în cuprinsul așezării nu s-au găsit unelte agricole și nici gropi de bucate.

Avînd în vedere tipul de locuință deosebit în ceea ce privește sistemul de construcție, de locuințele slave, categoria de ceramică locală, dezvoltată din ceramica « de bucătărie » provincial romană, cît și alte trăsături ale culturii materiale, ne menținem părerea formulată în anul 1956, că așezarea de la Bucov aparține unei populații strămînești [1]. Prezența unor inscripții paleoslave într-un complex care nu este slav, ne face să credem că meșterul fierar a scris aceste inscripții pe peretele atelierului său în limba oficială, care era cea slavă și pe care el o putea cunoaște. Se poate presupune astfel că populația strămînească a împrumutat scrierea slavă încă în primele decenii ale apariției ei. Pe de altă parte, atît prezența scrierii slave, cît și alte elemente ale culturii materiale (ceramică, podoabe etc.) dovedesc strînse legături între populația strămînească de la Bucov și populația slavo-bulgară. Numai prin noi cercetări se va putea stabili dacă populația slavo-bulgară convietuia cu populația strămînească în cuprinsul așezării de la Bucov (în porțiunea distrusă, sau necercetată încă de noi), sau ea se afla în alte așezări din apropiere.

După obiectele de metal (vîrfuri de săgeți, amnare, pumnalul cu mînerul terminat în două volute, inele de tîmplă etc.), după ceramica bizantină de import,

[1] M. Chișvasi-Comșa, *Raport preliminar asupra săpăturilor de la Bucov*, în *Materiale*, V, 1959, p. 495.

www.cimec.ro

ulcioarele cu două toarte și în sfîrșit după inscripțiile paleoslave, așezarea de la Bucov începe aproximativ pe la mijlocul secolului IX și durează pînă la mijlocul secolului X, cînd a fost distrusă de un puternic incendiu, provocat, foarte probabil, de pecenegi.

Inscripțiile paleoslave din vremea țarului Simeon, ulcioarele cu două torți de tipul celor de la Pliska și Madara, semnul foarte probabil, de origine protobulgară, de pe ulciorul amforoidal din șanțul K, ne dovedesc că în secolele IX—X o bună parte din teritoriul de la nord de Dunăre intra în componența primului imperiu bulgar, datele arheologice completînd astfel izvoarele scrise [1]. Descoperirile de la Bucov, împreună cu cele de la Blandiana, Sebeș etc. din Transilvania [2] și cu cele de la Celei din Oltenia [3], ne dovedesc că în componența primului imperiu bulgar intra Muntenia, Oltenia, Banatul și Transilvania de sud. Rămîne să se stabilească prin cercetările viitoare, dacă nu cumva în componența acestui stat intra și nordul Transilvaniei, precum și o parte din Moldova.

În timpul stăpînirii protobulgare în nordul Dunării au existat relații strînse între populațiile de la nord și cele de la sud de Dunăre, relații care se reflectă în cultura materială prin pătrunderea la nord de Dunăre a ceramicii de tip Saltovo, de origine protobulgară [4], cît și a altor elemente venite din sudul Dunării.

Prezența ceramicii bizantine și a altor obiecte de import arată că așezarea de la Bucov avea legături comerciale cu Bizanțul. Nu ar fi exclus, ca Bucovul, aflat pe valea Teleajenului (vale care și în secolele IX—X ca și în perioada mai tîrzie, făcea legătura între Transilvania și Dunăre), să fi fost și un mic centru comercial.

Așezarea de la Bucov pune probleme multiple în legătură cu structura socială a locuitorilor ei, probleme care nu pot fi rezolvate decît prin noi cercetări mai ample.

M. CHIȘVASI-COMȘA

РАСКОПКИ В БУКОВЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

В Букове (Плоештского района и области) раскопками 1957 г. было вскрыто два наземных сооружения. В одном из них была кузница. На полу этого помещения было найдено огниво (рис. 1/6), два наконечника стрел (рис. 1/4—5), фрагменты красной и серой керамики, черепок с зеленой глазурью и много шлака и смешанного с углем железа. Среди железного шлака и угля был найден кусок трубки от мехов горна. Горн, на котором работал кузнец, находился вне мастерской, примерно у середины северной стены. Вблизи мастерской найден кузнечный молот с обоими концами, приспособленными для ковки (рис. 1/7), куски крицы (рис. 1/8) и железный шлак.

На южной стене мастерской были нацарапаны две древнеславянские надписи, из которых сохранились лишь отдельные буквы (рис. 2). Судя по особенностям сохранившихся букв древнего письма, буковские надписи могут быть отнесены к началу X в., ко времени царствования болгарского царя Симеона (893—927).

[1] Al. Grecu (= P. P. Panaitescu), *Bulgaria în Nordul Dunării în veacurile al IX—X-lea*, în *Studii și cercetări de istorie medie*, I, 1, 1950, p. 223—236.

[2] M. Chișvasi-Comșa, *Unele concluzii istorice pe baza ceramicii din secolele VI—XII*, în *SCIV*, VIII, 1—4, 1957, p. 274—276.

[3] D. Tudor, *op. cit.*, p. 149—151.

[4] În legătură cu formele și trăsăturile caracteristice olăriei de tip Saltovo în sec. IX—X, cf. M. Chișvasi-Comșa, *Unele concluzii istorice*, p. 275, p. 279 și urm.

www.cimec.ro

Другое наземное сооружение является, по-видимому, пристройкой без очага. На полу этого строения были найдены различные железные и костяные изделия, серые и красные сосуды, а также и фрагменты кувшина и мисок с зеленой глазурью. В западной половине его была вскрыта овальная яма с полукруглым дном и наклонными стенами. В яме были найдены куски обожженной обмазки, несколько черепков, кости животных, железный кинжал с верхушкой рукоятки формы волюты, наконечник стрелы и много бабок, некоторые с точками и с резными на них пометками.

В нескольких метрах, к западу от железной мастерской, была обнаружена культовая яма, длиной в 1,05 м, шириной в 0,70 м и глубиной в 0,35 м. На дне ямы, приблизительно посередине, находился овальный очаг (0,40 × 0,25 м). Яма была засыпана золой, углем и крупной речной галькой. В яме и вокруг нее были найдены фрагменты ритуально разбитых сосудов. В связь с культовой ямой должен быть поставлен кувшин с двумя ручками, найденный поблизости вместе с другими сосудами, углем и золой. На плече кувшина имеется знак в виде перевернутой буквы К (рис. 3), представляющий протоболгарскую букву.

На участке была вскрыта хлебная печь, углубленная в материк, длиной в 1,60 м и шириной в 1,25 м. Свод печи сохранился целиком и имеет наибольшую высоту 0,60 м. Во время раскопок были вскрыты и другие комплексы.

Раскопками 1957 г. было установлено, что буковское поселение является поселением неукрепленным, относительно небольших размеров, расположенным в конце мыса, в древности окруженным с трех сторон водой. Жители этого поселения занимались плавкой и обработкой железа, а также животноводством. Нет доказательств того, что жители поселения занимались и земледелием, так как не были обнаружены ни земледельческие орудия, ни ямы-зернохранилища.

По типу жилищ и других характерных особенностях материальной культуры, можно считать, что его население было прарумынским. Наличие славянских надписей в неславянском комплексе может быть объяснено заимствованием славянского письма прарумынским населением, имевшим тесные связи со славянами.

Судя по металлическим изделиям (кинжал с волютообразной ручкой, наконечник стрелы, огнива, височные кольца), древнеславянским надписям, кувшинам с двойными ручками, привозной керамике и т.д., буковское поселение было основано в середине IX в. и существовало до половины X в., когда было разрушено, вероятно, печенегами.

Древнеславянские надписи времени царя Симеона, кувшины с двойными ручками типа Плиска-Мадара и других болгарских местностей, знак в виде перевернутой буквы К, возможно, болгарского происхождения; все это доказывает, что значительная часть территории к северу от Дуная входила в состав первой Болгарской империи, что подтверждают и свидетельства письменных источников. Буковский памятник, вместе с памятниками, открытыми в Бландиане, Себеше и др. в Трансильвании и в Челей в Олтении, доказывают, что Мунтения, Олтения, Банат и южная Трансильвания входили в состав первой Болгарской империи. Будущим исследованиям остается установить, не входили ли в состав первого Болгарского государства и северная Трансильвания и часть Молдовы.

Во время протоболгарского господства между населением северных и южных придунайских территорий существовала тесная связь. Такие отношения отражаются и на материальной культуре вследствие проникновения на северные территории Дуная керамики типа Салтово протоболгарского происхождения, а также и других южнодунайских элементов.

Наличие глазурованной керамики и других привозных изделий показывает, что буковское поселение имело торговые связи с Византией. Не исключается, что благодаря своему местоположению в долине реки Теляжен (долина, служившая и в IX — X вв., как и в более поздние времена связью между Трансильванией и Придунайской равниной) Буков был и небольшим торговым центром.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Буков. Различные железные изделия. 1—2, наконечники стрел IX в.; 3, железная пряжка IX в.; 4—6, наконечники стрел и огниво X в., найденные в кузнечной мастерской; 7, кузнечный молот; 8, крица.

Рис. 2. — Буков. Древнеславянские буквы начала X в., нацарапанные на южной стене мастерской.

Рис. 3. — Буков. Кувшин IX в. с врезанным на плече знаком в виде протоболгарской буквы.

www.cimec.ro

LES FOUILLES DE BUCOV

RÉSUMÉ

En 1957, on a découvert à Bucov (district et région de Ploeşti) deux constructions à ras du sol. L'une d'elles renfermait un atelier de forgeron. On y a découvert, à l'intérieur, sur le plancher, un briquet (fig. 1/6), deux pointes de flèches (fig. 1/4—5), des fragments de vases rouges ou gris, un tesson à émail vert et surtout des scories et du fer mélangé de charbon. Dans les scories et le charbon on a retrouvé les fragments d'un tuyau de soufflet de forge. Le foyer utilisé par le forgeron se trouvait à l'extérieur de la pièce, à peu près au milieu du côté septentrional. Aux alentours de l'atelier, on a recueilli un marteau de forgeron à deux têtes (fig. 1/7), des morceaux de loupes (fig. 1/8) et des scories.

Deux inscriptions paléoslaves étaient tracées sur la paroi Sud de l'atelier, mais il n'en restait plus que quelques lettres isolées (fig. 2) par suite de la friabilité du matériel. D'après les particularités paléographiques de ces lettres, on peut dater les inscriptions de Bucov du début du Xe siècle, sous le règne du tzar bulgare Siméon (893 – 927).

L'autre construction à ras du sol est très probablement une dépendance, car il n'y a à l'intérieur aucun emplacement de foyer. Divers objets en fer, en os, des vases gris et des vases rouges, ainsi que les fragments d'une cruche et plusieurs écuelles à émail vert ont été trouvés sur le plancher de cette construction. Dans la moitié Ouest de cette dernière, on a découvert une fosse ovale dont le fond est en forme d'auge et dont les parois sont obliques. Des décombres qui avaient rempli la fosse, on a pu extraire des morceaux de bousillage calciné, quelques fragments céramiques, des ossements d'animaux, un poignard en fer dont l'extrémité de la poignée était en spirale, une pointe de flèche et plusieurs astragales, dont certains sont pourvus de points et d'éraflures.

A quelques mètres à l'Ouest de l'atelier de forgeron, on a trouvé une fosse rituelle de 1^m 05 de long sur 0^m 70 de large, et d'une profondeur de 0^m 35 comptée à partir du niveau ancien. Au fond de cette fosse, à peu près au milieu, il y avait un foyer ovale (0^m 40 — 0^m 25). La fosse était pleine de cendres, de charbon et de gros galets de rivière. Dans ce remplissage et autour de la fosse, on a découvert des vases, brisés conformément à un rite. On doit également mettre en relation avec cette fosse rituelle, la cruche à deux anses, ainsi que d'autres vases, du charbon et des cendres trouvées à proximité. Sur l'épaule de la cruche, on aperçoit un signe, légèrement tracé, en forme de K, avec les bras tournés vers le bas (fig. 3), signe qui représente un caractère runique protobulgare ou bien qui en dérive.

Sur la surface N, on a découvert un four à pain, pratiqué dans la terre vierge, à sole de 1^m 60 de long sur 1^m 25 de large. La voûte de ce four subsiste en entier et sa hauteur maximum est de 0^m 60. D'autres complexes ont encore été découverts à l'occasion des fouilles.

Les fouilles exécutées en 1957 ont permis d'établir qu'à Bucov on est en présence d'une station non fortifiée, de dimensions relativement réduites, située à l'extrémité d'un promontoire entouré jadis d'eau, sur trois de ses côtés. Les habitants de cette station pratiquaient surtout la réduction et le travail du fer et l'élevage. Quant à l'agriculture, il n'y a aucune preuve chez eux d'une occupation de ce genre, car on n'a trouvé ni outils agricoles, ni fosses à grain.

Se fondant sur le type d'habitation et sur d'autres traits propres à la civilisation matérielle, l'auteur attribue la station de Bucov à une population protoroumaine. La présence d'inscriptions slaves, dans un complexe non slave, peut être expliquée par un emprunt de l'écriture slave, fait par la population protoroumaine qui entretenait d'étroites relations avec la population slave.

D'après les objets en métal (poignard dont le manche est terminé en volutes, pointes de flèches, briquets, anneaux de boucle), les inscriptions paléoslaves, les cruches à deux anses, la céramique d'importation etc., la station de Bucov a débuté approximativement au milieu du IXe siècle et a duré jusqu'au milieu du Xe, environ, lorsqu'elle fut détruite, probablement par les Petchénègues.

Les inscriptions paléoslaves de l'époque du tzar Siméon, les cruches à deux anses du type de celles de Pliska Madara et d'autres localités de Bulgarie, le sigle en forme de K dont les bras sont tournés vers le bas, très probablement d'origine protobulgare, tout cela prouve qu'aux IXe—Xe siècles une bonne partie du territoire situé au Nord du Danube entrait dans le premier empire bulgare, confirmant ainsi les informations des sources écrites. Les découvertes faites à Bucov ainsi que celles de Blandiana, de Sebeş, etc. en Transylvanie, et celles de Celei en Olténie, prouvent que la Valachie, l'Olténie, le Banat et le Sud de la Transylvanie rentraient dans les limites du premier empire bulgare. C'est à l'avenir qu'incombe la tâche d'établir, à l'aide de nouvelles fouilles, si le Nord de la Transylvanie et une partie de la Moldavie n'en faisaient pas également partie.

www.cimec.ro

A l'époque de la domination protobulgare au Nord du Danube, d'étroites relations s'étaient établies entre les populations vivant au Nord et au Sud de ce grand fleuve. Ces relations se reflètent aussi dans la culture matérielle, par la pénétration au Nord du Danube de la céramique du type Saltovo, d'origine protobulgare, ainsi que par d'autres éléments sud-danubiens.

La présence de la céramique émaillée et celle d'autres objets d'importation montre que la station de Bucov entretenait aussi des relations commerciales avec Byzance. Il ne serait pas exclu que, grâce à sa situation dans la vallée du Teleajen (vallée qui aux IXe—Xe siècles, ainsi que plus tard, établissait la liaison entre la Transylvanie et la vallée du Danube), la station de Bucov ait été un petit centre commercial.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Bucov. Différents objets de fer: 1—2, pointes de flèches du IXe siècle; 3, boucle en fer du IXe siècle; 4—6, pointes de flèches et briquet du Xe siècle, découverts dans l'atelier du forgeron; 7, marteau de forgeron; 8, loupe de fer.

Fig. 2. — Bucov. Lettres paléoslaves du début du Xe siècle, incisées sur la paroi Sud de l'atelier du forgeron.

Fig. 3. — Bucov. Cruche du IXe siècle, portant un signe, en forme de caractère runique protobulgare, incisé sur l'épaule.

www.cimec.ro

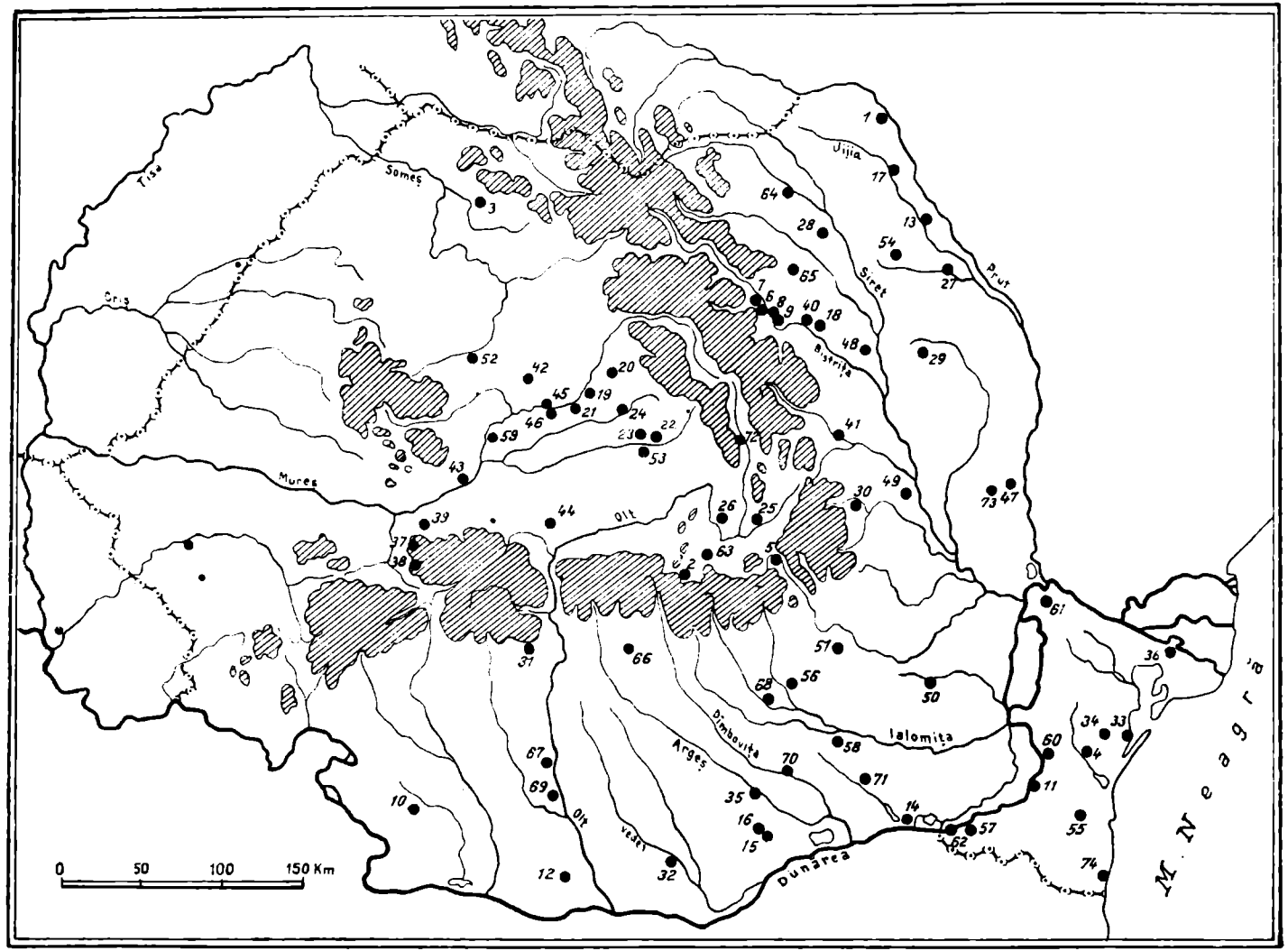

Fig. 1.—Harta principalelor localități.

www.cimec.ro

LISTA PRINCIPALELOR LOCALITĂŢI MENŢIONATE ÎN ACEST VOLUM
(vezi harta alăturată)

1 Mitoc
2 Peştera
3 Baia Mare
4 Cheia
5 Cremenea
6 Ceahlău
7 Bistricioara
8 Hangu
9 Buhalniţa
10 Verbiţa
11 Cernavoda
12 Vădastra
13 Andrieşeni
14 Boian
15 Tangiru
16 Petru Rareş
17 Truşeşti
18 Traian
19 Singeorgiu de Mureş
20 Petrilaca
21 Cristeşti
22 Porumbenii Mari
23 Beteşti
24 Singeorgiu de Pădure
25 Reci
26 Sf. Gheorghe
27 Valea Lupului
28 Dolheştii Mari
29 Girceni
30 Birseşti
31 Costeşti-Ferigele
32 Alexandria
33 Histria
34 Tariverde
35 Popeşti
36 Murighiol
37 Costeşti
38 Grădiştea Muncelului
39 Orăştioara de Sus
40 Piatra Neamţ
41 Tiseşti
42 Soporul de Cimpie
43 Alba Iulia
44 Caşolţ—Boiţa
45 Lechinţa de Mureş
46 Cipău
47 Cavadineşti
48 Gabăra—Porceşti
49 Pădureni
50 Largu
51 Sărata Monteoru
52 Someşeni
53 Porumbenii Mici
54 Spinoasa—Erbiceni
55 Basarabi
56 Bucov
57 Satu Nou
58 Dridu
59 Ciumbrud
60 Capidava
61 Garvăn
62 Păcuiul lui Soare
63 Or. Stalin
64 Suceava
65 M-rea Neamţ
66 Retevoieşti
67 Runcu—Grădinari
68 Tîrgşor
69 M-rea Brîncoveni
70 Bucureşti
71 Gurbăneşti
72 Sincrăieni
73 Cioinagi
74 Mangalia

www.cimec.ro

ABREVIAȚIUNI FOLOSITE MAI DES ÎN ACEST VOLUM

AA	Archäologischer Anzeiger.
AArh	Arta și Arheologia, Iași, I—XIV, 1927—1938.
ACMI	Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București, 1915, 1942, 1943.
ACMIT	Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pentru Transilvania, Cluj, I—VI, 1926 – 1931—1938.
ActaArch	Acta Archaeologica, Budapesta.
AÉ	Archaeologiai Értesitö.
AIIN	Anuarul Institutului de istorie națională, Cluj I—VII, 1922—1938.
AnnÉp	Année Épigraphique.
AR	Arheologické Rozhledy.
ARMSI	Academia Română, Memoriile secției istorice, seria II, 1886/1887—1916/1919; seria III, 1922/1923—1944/1945.
AO	Arhivele Olteniei, Craiova, I—XIX, 1922—1948.
AthenMitt	Mitteilungen des deutschen archäologischen Instituts, Athenische Abteilung.
BASPR	Bulletin of the American School of Prehistoric Research.
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, I—XXXVIII, București, 1908—1945.
Beazley, *ABV*	J. D. Beazley, Attic blackfigure vase-painters, Oxford, 1956.
BSG	Buletinul societății geografice române, I—LXI, 1876—1942.
ClRh	Clara Rhodos.
Dacia	Dacia, recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, București, I—XII, 1924—1947; I, N.S., 1957; II, N.S., 1959.
DIR	Documente privind istoria României, București, 1951.
DissPann	Dissertationes Pannonicae.
*Dolg*Cluj	Dolgozatok — Travaux de la section numismatique et archéologique du Musée National de Transylvanie, Cluj, I—X, 1910—1919.
ED	Ephemeris Dacoromana, București—Roma, I—X, 1923—1945.
ESA	Eurasia Septentrionalis Antiqua.
FoliaArch	Folia Archaeologica... Acta Archaeologica Muzei Nationalis Hungarici.
Glasnik-Sarajevo	Glasnik Hrvatskih Zemaljkih Muzeja u Sarajevu.
Godišnik-Sofia	Godišnik — Annuaire du Musée National Archéologique de Sofia.
Histria I	Histria, Monografie arheologică, I, București, 1954.
IRAIMK	Izvestiia Rossiiskoi Akademii istorii materialnoi kulturî.
Izvestiia-Institut	Izvestiia — Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare.
Izvestiia Moldavskogo Filiala	Izvestiia Moldavskogo Filiala Akademii Nauk SSSR.
JCC	Jahrbuch der K. K. Central Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, Viena.
JdI	Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts.
Közlemények	Archaeologiai Közlemények, Budapesta, 1859—1889.
Közlemények-Cluj	Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem — és régiségtárából.
KSIA-Kiev	Kratkie Soobscenie Instituta Arheologhii, Kiev.
Materiale	Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R., vol. I (1953); Materiale și cercetări arheologice, vol. II (1956); vol. III (1957), vol. IV (1957); vol. V (1958).

www.cimec.ro

MBSM	Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museums.
PA	Památky Archeologické.
PMMB	Publicaţiile Muzeului Municipiului Bucureşti, I—II, 1934—1936.
PPS	Proceedings of the prehistoric Society.
SA	Sovietskaia Arheologhiia.
Sbornik—Chişinău	Sbornic închinat cercetărilor arheologice din R.S.S. Moldovenească şi R.P.R. (sub tipar).
SCIV	Studii şi cercetări de istorie veche, Bucureşti.
SCŞCluj	Studii şi cercetări ştiinţifice, Cluj.
SCŞIaşi	Studii şi cercetări ştiinţifice, Iaşi.
WMBH	Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Hercegovina, Viena, 1893—1912.

www.cimec.ro